

Bəydaş Elçin oğlu Mirzəyev
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
magistrant
baydash.mirzayev@gmail.com

KOMMERSİYA BANKLARININ HƏYATA KEÇİRDİKLƏRİ KREDİT SİYASƏTİNİN ÖLKƏ İQTİSADİYYATINA VƏ SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAFINA TƏSİRİ

Xülasə

Kommersiya bankları qanunvericiliyinin imkan verdiyi bütün əməliyyatları yerinə yetirirlər. Bank sisteminin fəaliyyət mexanizmində əsas rol kommersiya banklarına məxsusdur. Belə ki, məhz kommersiya bankları ölkədə kredit resurslarının əsas hissəsinin toplanmasına xidmət göstərir və müştərilərə maliyyə-kredit xidmətlərinin bütöv kompleksini təqdim edir. Bu gün kommersiya bankları müştərilərə 200 növə qədər müxtəlif bank xidmətləri göstərmək qabiliyyətinə malikdir. Bütün Kommersiya banklarının bəlli 2 funksiyası vardır: borc almaq və borc vermək. Borc almaq çox zaman əmanət şəklində, borc vermək isə kredit şəklində ortaya çıxır. Məhz kommersiya bankları ölkədə kredit resurslarının əsas hissəsinin toplanmasına xidmət göstərir və müştərilərə maliyyə-kredit xidmətlərinin bütöv kompleksini təqdim edir. Kommersiya banklarının fəaliyyəti ikili səciyyə daşıyır. Onlar kommersiya təşkilatı olmaqla yanaşı, həm də cəmiyyətin ictimai təsisatları kimi çıxış edir. Kommersiya təşkilatı kimi onlar maksimal mənfəət əldə etmək istiqamətində fəaliyyət göstərir.

Açar sözlər: bank, elektron bankçılıq, kreditlər, biznes kreditləri, kredit siyasəti, bank işi

Baydash Elchin Mirzayev
Azerbaijan Cooperation University
master student
baydash.mirzayev@gmail.com

The effect of the credit policy implemented by commercial banks on the country's economy and the development of entrepreneurship

Abstract

Commercial banks perform all operations allowed by the law. The main role in the functioning mechanism of the banking system belongs to commercial banks. Thus, it is the commercial banks that serve to collect the main part of the credit resources in the country and provide the clients with a whole complex of financial and credit services. Today, commercial banks have the ability to provide customers with up to 200 different types of banking services. All Commercial banks have 2 distinct functions: borrowing and lending. Borrowing often occurs in the form of deposits, and lending occurs in the form of loans. It is commercial banks that serve to collect the main part of credit resources in the country and provide customers with a whole complex of financial and credit services. The activity of commercial banks has a dual character. Besides being a commercial organization, they also act as public institutions of society. As a commercial organization, they operate in the direction of obtaining maximum profit.

Keywords: bank, electronic banking, loans, business loans, credit policy, banking

Giriş

Kredit anlayışı iqtisadi həyatda son dərəcə önəmlidir və kredit imkanları olmadığı bir maliyyə bazarı düşünmək olmaz. İqtisadi quruluş içərisində yer alan müəssisələrin hamısı, fəaliyyətlərini sağlam bir şəkildə davam etdirə bilmək və maliyyə strukturlarının pisləşməsinə imkan vermədən, balans hesabatlarını davamlı bir şəkildə qoruya bilmək üçün bəlli bir miqdarda kredit istifadə etməlidirlər. Bu vəziyyət kreditlərin, sektorial bazada olan önəmini artırmaqda və bunun nəticəsində də kreditin istifadəsi ilə istehsal miqdarları arasında bir əlaqə ortaya çıxır. Kredit üçün geniş bir tərif müəyyən etmək mümkündür. Latıncada “inanma”, “güvənmə” mənasına gələn kredit, “crede” sözünən yaranıb. Bu kəlmə “hörmət, etibar” kimi mənalara uyğun gəlir. Kredit ümumi olaraq, müəyyən bir zaman sonra

ödəmə vədi ilə; mal, xidmət, pul ilə satınalma gücünün təmin etmək ya da var olan satınalma gücünün müəyyən bir zaman sonra geri almaq üzrə başqa birinə təhvil verilməsi şəklində təsvir etmək olar. Başqa bir tərifə görə isə; kredit, tərəflərdən birinin, digər tərəfə vəsaitlərini qarşılıq istiyərək ya da istəməyərək borca verməyi qəbul etdiyi maliyyə və ya ticarət əməliyyatıdır (Abdullayev, 2002). Bankçılıq baxımında daha ətraflı bir tərif vermək lazım gələrsə, kredit; bir bankın edəcəyi araşdırma nəticəsində, fiziki və hüquqi şəxslərə qanunlar, daxili siyasəti və öz resursları nəzərə alınaraq, təminat qarşılığı və təminatlısız olaraq pul, təminat və ya girov vermək şəklində bilinən imkan və məhdudiyyətlər olaraq təyin etmək olar. Ölkələrdə iqtisadi cəhətdən yüksəlişi təmin etmək baxımından kreditlər əvəz olunmaz maliyyə mənbələridir. Müəssisələr böyüyəbilmək üçün və inkişaf daha tez ayaq uydur bilmək üçün banklardan aldıkları kreditlərlə maliyyə ehtiyaclarını qarşılayırlar. Kreditlər tədavül vasitəsi olmaları sayəsində nağd pul hərəkətini azaltmaqda və ticarət əməliyyatlarını sürətləndirməkdədir. Kredit sistemi vasitəsilə istifadə olunmayan 22 vəsaitlər, kredit şəklində pula ehtiyacı olanlara verilir və vəsaitləri vasitəsilə gəlir əldə edilərkən, iqtisadiyyatda tələb təklif hərəkətiliyi təmin edilir (Bağırov, 2003). Kreditin təsirinə baxmış olsaq 4 əsas faktoru görə bilərik. Bunlar zaman, güvən, risk, gəlir və s. Zaman faktoru: Banklar tərəfindən borc verilən və ya təklif edilən pul və buna bənzər xidmətlərin, təyin edilmiş bir zaman müddətində geri verilməsi lazımdır. Borc verilən kreditin müddəti uzandıqca, buna bağlı olaraq o kreditin riskdə artmaqdadır. Buna görə də, kredit əməliyyatlarında vəziyyət necə olursa olsun, zaman faktoru çox önəmlidir. Buna bağlı olaraq veriləcək kreditlər üçün müddət müəyyən edilərkən çox diqqətli olunmalı, ölkənin cari bazarının vəziyyəti diqqətə alınmalıdır. Güvən faktoru: Müxtəlif şəkillərdə verilən kreditlər, bəlli bir zaman sonra geri ödənilməsi şərti daşdığından, krediti verən və alan tərəf arasında güvənə əsaslanan bir əlaqə olmalıdır. Krediti alan şəxsin və ya müəssisənin banklar baxımından nüfuzu və etibarlılığı çox önəmlidir. Unutmamaq lazımdır ki, güvən, veriləcək kreditlərdə ən önəmli faktordur. Risk faktoru: Ümumi olaraq maliyyə riski; maliyyə bazarlarında və ya əməliyyatlarda gözlənilən vəziyyət və ya nəticənin olmayacağı ehtimalıdır. Bankçılıqda isə risk, bankın müxtəlif gözlənilməyən səbəblərə görə zərər ilə qarşılaşması ehtimalıdır. Bu zaman risk ümumilikdə, kredit müqaviləsində verilən öhdəliklərin zamanında yerinə yetirilməməsi şəklində ortaya çıxar. Gələcəkdə ola biləcək bütün mənfi hallar, kreditin əvvəlcədən təyin edilmiş şəkildə geri ödənilməməsinə yol açacaqdır. Buna görə də, bankların fəaliyyətləri nəticəsində ortaya çıxan ən önəmli risk faktoru, kredit riskidir. Gəlir faktoru: Kredit, bankların və digər maliyyə kredit təşkilatlarının gəlirlə təmin edən ən mühüm aktiv fəaliyyətlərindən biridir. Çünki, banklar və digər kredit təşkilatları, kredit yolu ilə əldə etdikləri gəlirləri dəyərləndirərək faiz və komissiya kimi önəmli gəlirlər əldə edirlər. Banklar, mövcud olan vəsaitləri və müxtəlif üsullarla əldə etdikləri 23 resurslar ilə faiz komissiyası və buna bənzər gəlirlərlə özünü təmin etməlidir. Bu ehtiyacın əsas səbəbləri (Əkbərov, 2011):

- Aktivlərini saxlamaq və inkişaf etdirmək;
- Yiğdiqları əmanətlərə görə əmanət sahiblərinə qarşı olan məsuliyyətlərini yerinə yetirmək üçün;
- Bankın səhmdarlarını mənfəətlə təmin etmək.

Bankların resurs istifadəsində daha çox önəmə sahib olan kreditlərin, iqtisadi həyatın sistemə bir şəkildə sürdürülməsində bir çox önəmi vardır. Bu yararların ən önəmlilərini aşağıdakı şəkildə qeyd edə bilərik: 1 – Sənaye sahələrində fəaliyyət göstərən müəssisələrin; quruluşlarında, yaşamlarında və inkişaflarında kredit faktoru ən önəmli amillərdən biridir. Kreditlər eyni zamanda banklar inkişaf etməsi yönündən də çox önəmlidir. Çünki, ölkə iqtisadiyyatında yer alan investorların bəlli zamanlarda ehtiyac hiss etmədikləri pul yığımları “depozit hesabı” olaraq banklarda toplanır və bankların vasitəçiliyi ilə ehtiyacı olanlar arasında bölüşdürülür. 2 – Əmtəə ehtiyatların səmərəli və yararlı bir şəkildə istifadə olunmasında kredit anlayışı ən önəmli faktorlardan biridir. İstehsalçı, əldə etdiyi məhsulu, istehsal etdikdən həmin sonra satmaq istəsə, bazarda baş verəcəyi gözlənilən təklif artıqlığı əmtəələrin və xidmətlərin qiymətlərini aşağı salmaqla istehlak dərəcələrini artıracaqdır. Bunun nəticəsində əldə qalan əmtəə ehtiyatları tükənəcək, bazarda əmtəə qıtlığı yaşanacaq və buna bağlı olaraq əmtəələrin qiymətləri yüksələcəkdir. Belə bir vəziyyətin yaranmaması üçün, pula ehtiyacı olan istehsalçı, kreditdən istifadə edərək əmtəə ehtiyatlarını qoruyur və beləliklə zaman içərisində bazardakı tələb və təklif balansı yaranır. 3 – Kreditlər, məhsul istehsalı və xidmətlər üçün lazım olan alətlər, xammal, materiallar, enerji kimi zəruri olan maddələrin lazımı yer və zamanda təmin ediləbilməsi 24 üçün maliyyə dəstəyi verirlər və bunun sayəsində səmərəlilikləri artır. Bu yaranan vəziyyətin təsiri ilə milli istehsalın səviyyəsi yüksəlir (Əsgərova, 2007). Bankların müştərilərini çəkən önəmli xidmətlərindən biri

kreditlərdir. Bir düşünün, bu günkü vaxtda ehdiyac sahibi olan bütün insanlar banklara müraciət edirlər. Özəlliklə bu ehdiyacları yüksək məbləğlər təşkil edən zaman. Buna görə də banklar da bu barədə özlərini hər keçən gün dahada təkmilləşdirirlər və müştərilərinə ən sərfəli fürsətləri təqdim etmək üçün çalışırlar. Bu vəziyyət özəlliklə kommersiya bankları üçün keçərlidir. Bu cür bankların ilk məqsədi mənfəət əldə etmək olduğu üçün aralarında rəqabət başlayır və davamlı olaraq müştərilərinə müxtəlif təkliflər irəli sürürlər. Ayrıca kreditlər təkcə fiziki şəxslər üçün yox həmçinin də müəssisə və təşkilatlar üçün də müxtəlif formaları vardır. Bankların hər bir təbəqəyə təklif etdiyi kredit xidmətləri bir çox mövzuda ehdiyacların qarşısının alınmasına kömək olur. Düşündüyümüzdə ətrafımızda kredit borcu olmayan neçə nəfər insan var və ya hansı müəssisə və şirkətin kredit borcu yoxdurki. Ölkə iqtisadiyyatının gedişatı, ticarət fəaliyyətinin davamı, ixracat və idxalın davamlılığı kimi bir çox mövzuda önəm daşıyan bank kreditlərini növlərə ayırmaq mümkündür. Əslində bu mövzunu yığcamlaşdırmaq bir az çətinidir. Çünki hər bir bankın fərqli-fərqli adlarla qarşımıza çıxan bir çox kredit növü vardır. Vəziyyət belə olduğu təqdirdə kreditləri müəyyən şərtlərlə ümumi olaraq qiymətləndirəcəm. Burada demək istədiyim kreditin sadəcə pulla verilə verilməməsidir. Yəni pulla verilməsi ilə yanaşı nağdsız olaraq da dəyərləndirilir. Buna görə də krediti strukturuna görə nağd və nağdsız formalara ayırmaq doğru olar (Həsənov, 2005). Nağdsız kreditlər: Kreditin bu növləri pul xaricində verilən; amma yenə də pulun yerinə keçə biləcək, təminatla bağlı vasitələrdir. Nağdsız kreditlər ticarət ilə məşğul olan müştərilər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Çünki bir işin, ticarətin yada xidmətin edilməsi üçün nağd kreditlərin keçərli olmadığı vəziyyətlərdə ola bilər. Daha aydın şəkildə desək nağdsız kreditlərin verilməsinin uyğun olduğu zamanlarda nağdsız kreditlər istifadə edilir. 25 Bu növlər isə təminat məktubları və akkreditivlər şəklindədir. Bunların sayəsində banklar öz müştərilərini qaranlıq altına alır və onlara müəyyən məhdudiyyətlər təyin edilməsinə imkan verir. Yaranacaq hər hansı bir neqativ hal zamanı məsuliyyət bankların üzərində olur (Məmmədov, 1997). Nağd kreditlər: Nağd pul şəklində ehdiyac sahiblərinə verilən və ən çox istifadə olunan kredit növüdür. Nağd pulla verilən kreditlərinin məqsədi mal və xidmət almaq üçün nağd pulun istifadə edilməsidir. Yəni bankın sizə nağd olaraq verdiyi bir mövcud məbləğ vardır. Bunun üçün də banka faiz dərəcəsi qarşılığında əlavə vəsait ödəyirsiniz. Faiz dərəcəsinə isə pulu istifadə etdiyiniz və bəlli bir zaman sonra geri ödədiyiniz üçün verirsiniz. Nağd kreditlər haqqında ümumi məlumat bu şəkildədir. Müddətinə görə də kreditlər bir birindən fərqlənirlər. Bunlar aşağıdakılardır: Qısa müddətli kreditlər: Bu cür kreditlərin müddəti 1 ildən qısadır. Yəni maksimum müddətin 1 ildən qısa olması lazımdır. Ödəmə planı yaradılarkən də 1 il içərisində geri ödəniləcək şəkildə həyata keçirilir. Orta müddətli kreditlər: Orta müddətli kreditin müddəti bankdan banka dəyişiklik göstərə bilər. Bəzi banklar 1 il ilə 5 il arası müddət ilə, bəziləri isə 1 il ilə 10 il arasında təyin edir kreditin müddətini. Ancaq ümumi olaraq orta müddətli kreditin müddəti 1 il ilə 5 il müddəti arasında dəyişir. Uzun müddətli kreditlər: Orta müddətli kreditin zamanı dəyişiklik göstərdiyi üçün təbii olaraq uzun müddətli kreditlərdə yansıyır. Burada da bəzi banklar 5 il və daha çox müddətə, bəziləri isə 10 il və daha uzun müddətə krediti verir. Nağdsız formada verilən kreditlərə bənzər bir kredit də girov qoymaqla əldə edilən kreditlərdir. Burada da qarşımıza girovsuz şəkildə verilən və girovla verilən kreditlər çıxır. Girov göstərilərək verilən kreditlərdə banklar özlərini güvəndə his etmələri üçün həyata keçirirlər. Yəni verilən kreditlərdə bəzi təminatların göstərilməsi lazımdır (Məmmədov, 2001). 26 Girov vasitəsilə verilən kredit: Bu cür krediti istifadə etmək istəyən müştərilər qarşılığında bir mal, daşınmaz əmlak kimi girovlar göstərir və bunlara əsasən kredit verilir. Bank özünü qaranlıq almaq üçün belə bir şərtlər qarşısına qoyur kredit götürən müştərilərin. Girovsuz açıq şəkildə verilən kreditlər: Banklar bu cür kreditləri güvəndikləri müştərilərinə verir. Müəyyən bir sənəd və imza qarşılığında bu kredit verilir. Əslində baxıldıqda bir çox kredit bu şəkildə olur. Bu zaman müştəri banka qarşı bütün mülkiyyət varlığı ilə məsuliyyət daşıyır. Açıq olmasının səbəbi budur. Hər hansı məhdud təminat yoxdur və müştəri əlində olan bütün hər şeyə qarşılıq bu krediti istifadə edir. İnsanların və müəssisələrin banklara olan kredit tələbləri fərqli məqsədlər daşıyır. Kreditlər də buna görə formalaşır və bir çox növü ortaya çıxır. İnvestisiya-Dəstək kreditləri: Müxtəlif investisiyalar, proyektlər və sahibkarları dəstəkləmək üçün verilən kredit növüdür. Bu kreditlər üçün ən çox üstün tutulan banklar investisiya banklarıdır. Layihələri dəstəklilərək investorlara maliyyə qaynaqları təklif edirlər və beləliklə investisiya kreditinin növləri ortaya çıxar. Biznes fəaliyyətinin davam etdirilməsi üçün verilən kreditlər: Müəssisə və şirkətlər tərəfindən istifadə olunan kreditlərin demək olar ki, hamısı buna aiddir. Müəssisələr kommersiya fəaliyyətlərini davam etdirəbilmələri üçün

günlük, həfdəlik, aylıq, illik istifadə etdiyi kreditləri ifadə edir. Ehdiyyacların qarşılınması üçün verilən istehlak kreditləri: Bu cür kreditləri çox zaman fərdi müştərilər istifadə edir. Kreditin növlərinin geniş bir əhatə dairəsinə yayılmış olması, bir çox vasitələrin kredit üçün xidmət etdiyini bizə göstərir. Bunlar bank şuraları tərəfindən təyin edilir (Aslanov, 2002). Kreditlərdə istifadə olunan bu vasitələr isə təminat məktubu, girvov, çeklər, veksellər, istiqrazlar, akkreditiv və əlbəttə ki, pulla verilən nağd kreditlərdir. Nağd maliyyə mənbələri; istiqrazlar, veksellər kimi alətlətlər fərdi müştərilərin istifadə etdiyi 27 növlərdirsə, digərləri kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olan müştərilərin istifadə etdiyi və ticarətdə önəmli mövqeyə sahib olan alətlərdir. Nəticə olaraq fərdi və korporativ müştərilərin müxtəlif ehdiyyaclarını qarşılınması üçün var olan kredit növləri, məqsədlərə uyğun istifadə olunur. Bunun sayəsində ehdiyyaclar, xəyallar, kommersiya fəaliyyətləri problemsiz bir şəkildə həyata keçirilir. Vacib olan burada hansı kreditin hansı bankdan daha sərfəli alabilməkdir. Buna görə də kredit götürərkən araşdırmalısınız və ən sərfəli şəkildə seçim etməlisiniz. Beləliklə ehdiyyaclarınızı daha rahat və sərfəli şəkildə qarşılaya bilərsiniz. Bəzi tədqiqatçılar sərt pul siyasəti və bank kreditləri arasındakı əlaqəni araşdırmağa çalışmışlar. Sərt pul siyasətinin tətbiq edildiyi ilk dövrlərdə bank kreditləri asda bir şəkildə irəliləməkdə idi. Ancaq xarici tədqiqatçılardan olan Bernanke və Blinder, siyasət dəyişikliyinə sonrakı altı-doqquz həftə içərisində bankların qiymətli kağızlarını yaratmağa başladıkları və işsizlik faizlərindəki bir yüksəlməklə bərabər kreditlərin tədricən azaldığı qənaətinə gəlmişlər. Oxşar emirik nəticələr Nakamura (1988), Romer (1990), Kashyap və Stein (1991) tərəfindən də həmçinin müəyyən edilmişdir. Bernanke və Blinder bunun əsas kredit kanalları yavaşması ilə uyğun gədiyini nəzərə çatdırmış, sərt pul siyasətinin kreditlərin aşağı enməsinə səbəb olduğunu və xərcələrin durğunlaşdığını ortaya çıxartmışdır. Kredit təklifinin aşağı enməsi nəticəsində kredit tələb edənlər, alternativ kredit mənbələrinə yönələcəklərdir. Bu nöqtədə bank kreditlərinin başqa kredit qaynaqları ilə əvəz edilə bilməsi böyük önəm daşımaqdadır. Bir iqtisadiyyatda vəsait təklif edənlər və vəsait tələb edənlər arasındakı qarşılıqlı əlaqənin olduğu açıq aşkar aydındır. İqtisadi baxımdan mövzular fərqli şəkillərdə həll olunsa da, təməlində müsbət və ya mənfəət olaraq qarşılıqlı əlaqədə olduqları və ya bir birlərinə təsir etdikləri müşahidə olunur. Vəziyyət belə olduqda iqtisadiyyatda kreditlərin önəmi danılmazdır. 28 Sağlam bir bank sistemi güclü bir iqtisadiyyatın ən önəmli ünsürlərindən birisidir, buna görə də yararı sadəcə bankın müştəriləri ilə məhdudlaşmır. Bankçılıq sistemi əmanətlərin toplanmasına və bu vəsaitlərin səmərəli investisiyalara cəlb edilməsinə vasitəçilik edir. Yeni avadanlıqlar və texnologiyalara edilən investisiyalar iqtisadi böyümə və yaşam standartlarının yüksəldilməsində təkan verici qüvvə kimi çıxış edir. Həqiqətdə keçən əsrlərdəndə görüldüyü kimi bank sisteminin infrastrukturunun yaradılmasında ölkələrin əsas məqsədi iqtisadi göstəricilərin yaxşılaşdırılması olmuşdur (Mişkin, 2021).

Dünyanın hər yerində olduğu kimi kommersiya bankları qanunvericiliyin izin verdiyi əməliyyatları həyata keçirirlər. Ümumi olaraq götürsək kommersiya banklarının apardığı əməliyyatlar 3 qrupa ayrılır:

1) aktiv əməliyyatlar 2) passiv əməliyyatlar 3) vasitəçilik əməliyyatları. Kommersiya banklarının aktiv əməliyyatları deyildikdə hər kəsin bildiyi kimi gəlir əldə etmək üçün kommersiya banklarının öz vəsaitini və yaxud da kommersiya banklarına cəlb olunmuş vəsaitləri kredit şəklində istifadə edilməsi nəzərdə tutulur. Kommersiya banklarının bu əməliyyatlarında öz müştərilərinə ssuda verir və müəyyən müddətdən sonra faizlə birlikdə geri alınması nəzərdə tutulur. Aktiv əməliyyatları yerinə yetirərkən kommersiya bankları cəlb edilmiş vəsaitləri ehtiyacı olanlar arasında bölüşdürür və burada kreditör rolunda çıxış edir. Hər bir bankda olduğu kimi kommersiya bankındada əsas məqsəd mənfəət əldə etməkdir və kommersiya bankları mənfəət əldə etmək üçün bu əməliyyatlardan istifadə edirlər. Azərbaycanadakı kommersiya banklarının gəlirli fəaliyyət göstərməsi kredit əməliyyatlarından asılıdır (Əsgərova, 2007). Kredit əməliyyatı pul vəsaitlərinin müvəqqəti istifadə üçün qaytarılmaq şərti ilə və ödənilməsi şərti ilə yerləşdirilməsində borc verən və yaxud kreditör və borc alan yəni debitor arasındakı münasibətdir. İqtisadiyyatda kapitalın kapitalın dövr etməsi nəticəsində sahibkarların əlində olan sərbəst pul vəsaitləri istifadə edilməlidir. İstehsal prosesi zamanı əsas kapital bütünlüklə istifadə edilir, öz dəyərinin bir qismini yeni yaradılmış əmtəyə ötürür. Dövriyyə kapitalının iqtisadiyyatda hərəkəti zamanı müvəqqəti pul yaranır. Yeni məhsul alınana kimi həmin pul sahibkarın əlində qalır toplanır və bu pul istifadə edilməzsə və olduğu yerdə qalarsa heçdə sahibkara gəlir gətirməz. Bunun üçün də bankların apardığı kredit əməliyyatları bazar iqtisadiyyatı şəraitində vacibdir. Sahibkarlar banklardan əldə etdiyi krediti hər hansı istehsala qoyurlar əldə etdikləri mənfəətin bir hissəsini mənimsəyir digərini isə kredit götürdükləri banka faizlə ödəyirlər. Banklar müştərilərdən sərbəst pulları aşağı faizlə qəbul edir yüksək

faizlə verirlər və mənfəət əldə edirlər. Mənfəətlə yanaşı dövlətin iqtisadiyyatının inkişafında böyük təsir bağışlayır (Sadıqov, Balayeva, Həmişəyeva, 2003).

Müasir şəraitdə bazar iqtisadiyyatına keçid dövründə yeni-yeni müəssisələrin yaranması ilə bank kreditinə olan tələbat xeyli yüksəlmişdir. İnzibati-amirlik dövründə fəaliyyət göstərən banklar dövlətə aid idi və dövlətin vəsaiti hesabına fəaliyyət göstərirdilər. Müasir dövrdə bankların xüsusi vəsaitləri ilə yanaşı əlavə vəsaitlərə də ehtiyac yaranmışdır. Onların bank kreditlərindən istifadə etməsi nəticəsində aktiv əməliyyatların bir növü olan kredit əməliyyatlarının digər əməliyyatlara nisbətə ön plana çıxmasına və xüsusi çəkisinin artmasına səbəb olmuşdur. Bu da kommersiya banklarının maliyyə nəticələrində kreditləşmə əməliyyatlarının əhəmiyyətini ön plana çıxarır (Sadıqov, 2003).

Ölkəmizdə sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı üçün Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi islahatlar, tapşırıqlar, tövsiyələr, sahibkarlara verilən güzəştli kreditlər nəticəsində regionlarda kreditləşmənin faizi yüksəlmişdir. Son illərə nəzər yetirsək Respublikamızda olan yerli sahibkarlara verilən güzəştli kreditlərin həcmi milyon manatlarıdır. Əvvəlki illərdə ən çox güzəştli kreditlər paytaxtda və iri rayonlarda fəaliyyət göstərən sahibkarlara verilirdisə indiki dövrdə iqtisadiyyatın inkişafı və s regionlarda sahibkarlığın inkişafını zəruri etdi. Elə buna görə də, Cənab Prezident İlham Əliyevin regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair siyasəti öz töhfəsini verdi və indiki dövrdə regionlarımızda olan sahibkarlar da güzəştli kreditlərdən yararlanma bilirlər (13).

Nəticə

Kommersiya banklarının yerinə yetirdikləri əməliyyatlar həm iqtisadiyyatın həm də, bankın gəlirlilik səviyyəsinə çox böyük təsir göstərir. Banklar yerinə yetirdikləri əməliyyatlar vasitəsilə öz nizamnamə kapitalını yaradır, ehtiyacı olanlara kreditlər verir və iqtisadiyyatın canlanmasında çox əhəmiyyətli işlər görür. Banklar həyata keçirdikləri əməliyyatlara düzgün bank siyasəti tətbiq etməklə gəlirlilik səviyyəsini və yerinə yetirdikləri əməliyyatların daha da müasir vəziyyətə gətirərək təkmilləşdirilməsini təmin edə bilirlər. Ona görə də, bankların yerinə yetirdikləri əməliyyatların düzgün şəkildə idarə edilməsi bankın gələcəyi üçün və ölkə iqtisadiyatı üçün əvəzolunmazdır (14).

Ədəbiyyat

1. Abdullayev, Ş. (2002). Azərbaycan Respublikasında bank resurslarının idarə olunması. Sank-Peterburq.
2. Bağirov, M. (2003). Banklar və bank əməliyyatları. Bakı.
3. Əkbərov, M. (2011). Elektron kommersiya. Bakı.
4. Əsgərova, R. (2007). Pul, Kredit və Banklar. Bakı
5. Həsənov, Ə. (2005). Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı.
6. Məmmədov, S. (1997). Bank işi. Bankirin stolüstü kitabı. Bakı.
7. Məmmədov, Z. (2001). Beynəlxalq valyuta-kredit münasibətləri və xarici ölkələrin pul-kredit sistemi. Bakı.
8. Aslanov, A. (2002). Maliyyə və bank statistikas. Bakı.
9. Mişkin, F. (2021). Pul, Bank və maliyyə bazarlarının iqtisadiyyatı. Bakı.
10. Sadıqov, M., Balayeva, E., Həmişəyeva, Ş. (2003). Beynəlxalq valyuta kredit münasibətləri və xarici ölkələrin pul-kredit sistemi. Bakı.
11. Sadıqov, M. (2003). Xarici ölkələrin pul-kredit sistemi. Bakı.
12. www.cbar.az
13. www.economy.gov.az.

Göndərildi: 04.06.2022

Qəbul edildi: 13.08.2022